

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. spalio 6 d.

Nr. 195 (35)

Saturday supplement October 6, 2001

No. 195 (35)

Mažoji Lietuva: muzikinio gyvenimo ypatumai (I)

Dr. Daiva Kšanienė

Sudėtingo ir tragiško likimo Mažoji Lietuva brangi, idomi ne tik savo istorija, kultūra, tautosaka, etnografija ar kitomis, jau nemažai tyrinėtomis sritimis. Šis kraštas turėjo ir be galo savitą, turtingą muzikinį gyvenimą, kuris yra ypač vertingas dvasinio paveldo dalis turėjusi įtakos visos Lietuvos kultūrai.

Muzika, muzikinis gyvenimas, muzikinė aplinka Mažonoje Lietuvoje ir Klaipėdos krašte visada buvo svarbus visuomeninio gyvenimo ir dvasinės kultūros reiškiny, apripiantis įvairiausias barus — giesmes, dainas, mėgėjų ir profesionalią koncertinę veiklą, kūrybą, muzikinę spaudą ir kt.

Dėl istorinių aplinkybių atskirtoje nuo savo kamieno Lietuvos dalyje — Mažonoje Lietuvoje, priklausiusioje Prūsijos-Vokietijos valstybėms, susiklostė ryškūs gyvenimo, protestantiškosios religijos, materialinės kultūros ypatumai, sąlygoję muzikinio gyvenimo savitumą, jos skirtingumą nuo Didžiosios Lietuvos

Martynas Mažvydas.

kultūros, kurią, kaip žinome, įtakoją lenkiškoji bei rusiškoji tradicijos.

Visos Mažosios Lietuvos kultūrinės tradicijos, tarp jų ir muzikinių, apraiškos susijusios su Prūsijos ir Vokietijos valstybių politikos kaita, kuri savo ruožtu lėmė ideologines permainas. Reikšmingiausias posūkis šios valstybės gyvenime buvo susijęs su Reformacijos idėjomis ir nuostatomis. Jos tiesiogiai palietė ir keliems šimtmečiams nulėmė Mažosios Lietuvos lietuvių būvį.

Protestantiška giesmė ir lietuvininkų liaudies daina

Reformacinis judėjimas subrandino naują, pozityvų požiūrį ne tik į vokiečių, bet ir į kitų tautų, tarp jų — lietuvių raštiją, švietimą, sudarė sąlygas išlikti, tobulėti lietuvių kalbai, reikštis tautos kūrybingumui, padėjo suvokti tautos kultūros visumą. Reformacija skatino nacionalinių kultūrų ugdymąsi, stiprino valstybingumo idėją, siekiant susieti kraštą su Vakarų Europa, todėl Mažoji Lietuva galėjo įsilieti į Europos mokslo, meno, tikėjimo, demokratijos plėtotę, į vakarietiškos kultūros sanklodą. Šį procesą skatino ir sustiprėjęs, pozityvus Renesanso idėjų skverbimasis.

M. Martin Luther idiegti krikščionybės reformos postulatą ryškiausiai atspindėjo bažnyčios liturgijoje bei jos muzikoje. M. Luther padėjo teorinį pagrindą esminiams šios sferos pasikeitimams. Vienas pagrindinių reikalavimų buvo bažnyčių kongregacijose pereiti prie visos bažnyčios bendruomenės giedojimo gimtąja kalba. M. Luther iš esmės pakeitė vokiečių bažnytinės muzikos praktiką.

Jam vadovaujant ir dalyvaujant buvo sukurtas choralas vokiečių kalba, prisodrintas specifinių vokiečių liaudies dainų bruožų. Laikydamasis nuostatos ir siekdamas, kad lietuviuose galėtų dalyvauti ir giedoti visa susirinkusi bažnyčios bendruomenė, M. Luther perėjo prie vienbalsio giedojimo.

Vokiškieji choralai padėjo pagrindus ir Mažosios Lietuvos lietuviškai liuteroniškai giesmei, kurią žmonės greit pamėgo, nes savo paprastumu ir artumu liaudies dainai ji buvo labai prieinama ir priimtina. Protestantiškos giesmės fenomenas tuo ir savitas, idomus, kad jame glaudžiai, organiška įsijungė religiniai žodiniai tekstai, tradicinio grigališko choralo bei liaudies melodikos elementai.

Šimtmečiams bėgant. Mažonoje Lietuvoje, abipusėje lietuvių ir vokiečių kultūrų sąveikoje, susiformavo specifiniai šio karšto muzikinio gyvenimo bruožai.

Viena gyvybingiausių ir savičiausių Mažosios Lietuvos lietuvių muzikinio gyvenimo apraiškų buvo protestantiškoji giesmė. Gimusi su Reformacija, lietuvininkų liuteroniškoji giesmė nuėjo ilgą ir sudėtingą evoliucijos kelią. M. Mažvydas, J. Bretkūnas, L. Sengstockas, D. Kleinas, J. Behrendtas, J. Quandtas, F. U. Glaseris, A. F. Schimmelpennigis, G. Ostermeyeris, Ch. F. Milkus, F. Kuršaitis, W. K. T. Hoffheinzas, J. Niemannas, C. Grafas Bulovas von Denewitzas, V. Gaigalaitis ir kiti giesmynų sudarytojai, redaktoriai, vertėjai, kūrėjai (lietuviai ir vokiečiai), suformavę lietuvišką protestantišką giesmų repertuarą, įtvirtino giedojimo tradiciją, išplitusią ir išlaikiusią visoje lietuvininkų gyvenamoje teritorijoje iki pat XX a. vidurio.

Giesmė tapo neatskiriama lietuvininkų gyvenimo dalimi. Lietuviai liuteronai giedodavo kasdien, įvairiausiomis progomis: bažnyčioje, mokykloje, per šventes, o dažniausiai namuose — rytą, vakarą, ilsintis tarp darbų. Ūkininkas evangelikas liuteronas ir jo šeima kiekvieną aušrą pasitikdavo su giesme, o vakare, irgi tik sugiedojęs giesmę, eidavo poilsio. Liuteronų bendruomenės dalyvavimą bažnytinėse apeigose esmė ir pagrindinė forma buvo giedojimas. Giesmynai (šalia Biblijos) buvo svarbiausios lietuvininkų knygos. Giesmynų gausa ir kartu nuolatini jų trūkumas Mažonoje Lietuvoje rodo buvus didžiulį giesmynų poreikį.

Lietuviškų liuteroniškų giesmių melodinė sandara, derminės, ritminės savybės apėmė ir jungia įvairiausių muzikinių šaltinių tradicijas — grigališkojo choralo, viduramžių himnodijos, vokiečių protestantiškojo choralo bei lietuvių liaudies dainų.

M. Mažvydo *Katekizme* (1547) bei *Giesmėse krikščioniškose* (1566, 1570) pradėtos

giesmių užrašymo natomis tradicijos vėlesnių giesmynų sudarytojai J. Bretkūnas, D. Kleinas, Ch. G. Milkus ir kt. nesilaikė. Jie tenkinosi poetinių giesmių tekstų redagavimu, taisymu, papildymu. Tai davė dvejopą rezultatą. Atsisakius notografinio teksto, sumenko pradinė giesmių muzikinė medžiaga, tačiau padaugėjo tos pačios giesmės melodinių variantų, pajavirintų lokaliniais bruožais. Šitai protestantiškos giesmės melodiką natūraliai prasiskverbė lietuvių liaudies dainų elementai. Todėl glaudžiai su vokišku choralu susijusi lietuvių liuteroniška giesmė pasuko savo keliu, įgydama lietuvišką pobūdį ir išraišką.

Idomi šiuo atžvilgiu yra J. Žilevičiaus išvada: „Vokiečių choralų melodijos yra sausos, ramios ir griežtos slinkties su labai mažomis melodinėmis figūracijomis. Lietuvis, būdamas lyrikas, negalėjo susigryžinti su tokiu šaltu, išdidžiu syvetimu choralu. Todėl jis neiškenė nepanaudojęs savų liaudies melodijų, kurių pačios gražiausios vietos lietuvių sieloje buvo giliai įsmigusios“.

Taip natūraliai atsirado giesmių ir Mažosios Lietuvos lietuvių liaudies dainų panašumas. Kaip ir liaudies daina, lietuvių liuteroniška giesmė, keliaudama iš lūpų į lūpas, kito priklausomai nuo liaudies dainų įtakos bei etnografinių sąlygų.

Ypatinga lietuvininkų kasdieninio muzikinio gyvenimo išraiška buvo surinkimai. Surinkimininkai bei sakytojai ypatingą dėmesį skyrė giedojimui. Jie patys rinko, užrašinėjo giesmes, kūrė jas (K. Grigalaitis, A. Baltris, K. E. Mertikaitis, J. F. Kelkis ir kt.). Surinkimų sakytojai leido specialiai surinkimams skirtus giesmynus, priderintus prie surinkimų dvasios, nuotaikos, religinio kalendoriaus. Poreikis giesmynams buvo labai didelis. Surinkimai padėjo lietuvininkams išsaugoti gimtąją kalbą, išlaikyti savo tapatumą, atsispirti vokiečių įtakai, nors, atsiriboję nuo pasaulietinės kultūros, liaudies dainos, jie šiek tiek kildė XIX a. pabaigoje kilusiam tautiniam atgimimui.

Svarbi lietuvininkų muzikinės raiškos forma buvo liaudies daina. Dauguma Mažosios Lietuvos lietuvių liaudies dainų, nepasidavusių vokiškai įtakai, išsaugojo savo natūralų tautinį savitumą, melodinės-intonacinės medžiagos originalumą.

Amžių gludumoje gimusi, giliai į lietuvininkų kultūrinę terpę įaugusi liaudies daina, visais, net gūdžiausiais vokietinimo laikais, išliko viena tvirtiausių lietuvių atsimamų brandinusi ir stiprinusi tautinę savimonę, palaikiusi ir ugdžiusi tautos dvasines vertybes. Dauguma Mažosios Lietuvos lietuvių liaudies dainų, nepasidavusių vokiškai įtakai, išsaugojo savo natūralų tautinį savitumą, melodinės-intonacinės medžiagos originalumą.

Archaišką, pradinį liaudies dainos pavidalą lietuvininkams padėjo išsaugoti savitai susiklostiusi Mažosios Lietuvos istorinė religinė situacija. Įsitvirtinus Reformacijai, pa-

„Birutės“ draugijos choras.

plitus protestantiškajai giesmei, liaudies dainos skambėjimo sfera ėmė siaurėti. Visada egzistavusi šalia liaudies dainos, giesmė ilgainiui ją tarsi pakeitė, perimdama netgi dainos socialinį bei psichologinį vaidmenį. XIX a. pab.-XX a. pr. kai kuriose Mažosios Lietuvos apylinkėse (ypač pietinėje jos dalyje, kairėje Nemuno pusėje) liaudies daina skambėjo vis rečiau. Tai yra pastebėjus netgi protestantų kunigas, evangelikų liuteronų giesmynų leidejas, profesorius V. Gaigalaitis. Autobiografijoje jis su širdgela minėjo, jog labai mažai jo giminės apylinkėse (Raginės apskrityje) bedainuojamos liaudies dainos.

Daugelyje šio krašto dainų dominuoja monodinė melodika, o ritmika, forma, derminė-intonacinė sandara — gan artima daktų bei vakarų aukštųjų dainoms. Klaipėdos krašto dainas daugiau veikė artima žemaičių kaimynystė. M. Budriūnas yra pastebėjęs, kad lietuvininkų dainų melodijos panašios į kitų Lietuvos regionų liaudies dainas, tačiau jos dažnai optimistiškesnės, o „Rusijos Lietuvoje — melancholiškesnės“. Z. Slaviūnas taip pat pastebėjo, kad Klaipėdos krašto dainų melodijos giedresnės, šviesesnės charakterio.

Kultūrinės draugijos „Birutė“ chorinė veikla

Iki pat XIX a. pabaigos lietuvininkų muzikinė raiška

reiškėsi per liuteroniškąją giesmę ir liaudies dainą XIX a. pabaigoje, sukūrus Vokietijos imperiją. O. von Bismarckui pradėjus ryžtingą germanizavimo politiką, 1875-1877 m. priėmus naujus įstatymus, reikalaujančius visur vartoti vokiečių kalbą, paskelbus ją valstybine kalba, Mažosios Lietuvos lietuviams iškilo didžiulė nutautinimo grėsmė. Valdžiai vykstant prievartinę vokietinimo politiką, be organizuoto tautinio sąjūdžio lietuvininkai išlikti nebegalėjo.

Tuo metu nemaža dalis lietuvininkų pradėjo suvokti savo kultūrinę, dvasinę, istorines vertybes, savąją tapatybę. Pamažu XIX a. pab. augo jų savimonė, o užgimęs tautinis sąjūdis skleidėsi įvairiais keliais: peticijų valdžios instancijoms rašymu, politinės sferos suaktyvėjimu, naujos lietuviškos spaudos leidimu, tautosakos rinkimu, meno kūrimu, dainų rinkinių ir giesmynų leidimu, kultūrinių draugijų, chorinių kolektyvų steigimu, jų lietuviško repertuaro kūrimu ir kt.

1885 m. Tilžėje M. Jankaus, J. Mikšo, K. Voskos, E. Weyerio iniciatyva, aktyviai dalyvaujant V. Bruožui, raginant G. Sauerweinui bei kitiems pažangiems kitataučiams, įsikūrė pirmoji lietuvių tautinė kultūrinė draugija „Birutė“.

Šalia kitų darbų, skatinusių lietuvių bei stabdžiusių germanizacijos procesus, „Birutė“ buvo pirmoji Mažosios Lietuvos lietuviška draugija, suren-

gusi pirmąjį krašte viešą lietuviškų dainų koncertą, sukelusį besiklausančių lietuvininkų begalinį nustebimą ir džiaugsmą. Dainas, tiesa, atliko ne vietiniai lietuvininkai, o iš Tauragės pakviestas penkių moterų ir dviejų vyrų ansamblis. Tai įvyko 1895 m., švenčiant draugijos 10-metį. Ansamblis atliko žinomąją dainą „Birutė“, taip pat „O Lietuva, motinėle mano“, „Pasveikinkime lietuvių“, „Lietuvninkais mes esam gimę“, „Lietuvninko pykelis“. Pabaigoje E. Jagomastas, muzikai palydinti, atliko Girėno (Sauerweino) „Gals yr tylėjims“. Iškilmingumo pirmajai „Birutės“ šventei suteikė Tilžės dragūnų pulko pučiamųjų instrumentų orkestras, kuris šalia vokiečių, italų, atliko ir lietuvių kompozitorių kūrinių: E. Giseviaus „Drausėji karžygiai“, V. Kudirkos polką „Dėdienė“, mazurką „Sudiev“, J. Pranaicio polką „Birutės“ vaidintojai parodė A. Fromo-Gužučio istorinę dramą „Išgriovimas Kauno pilies 1362 m.“.

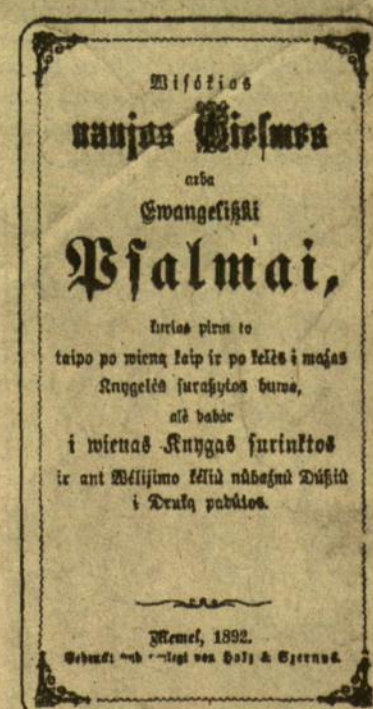
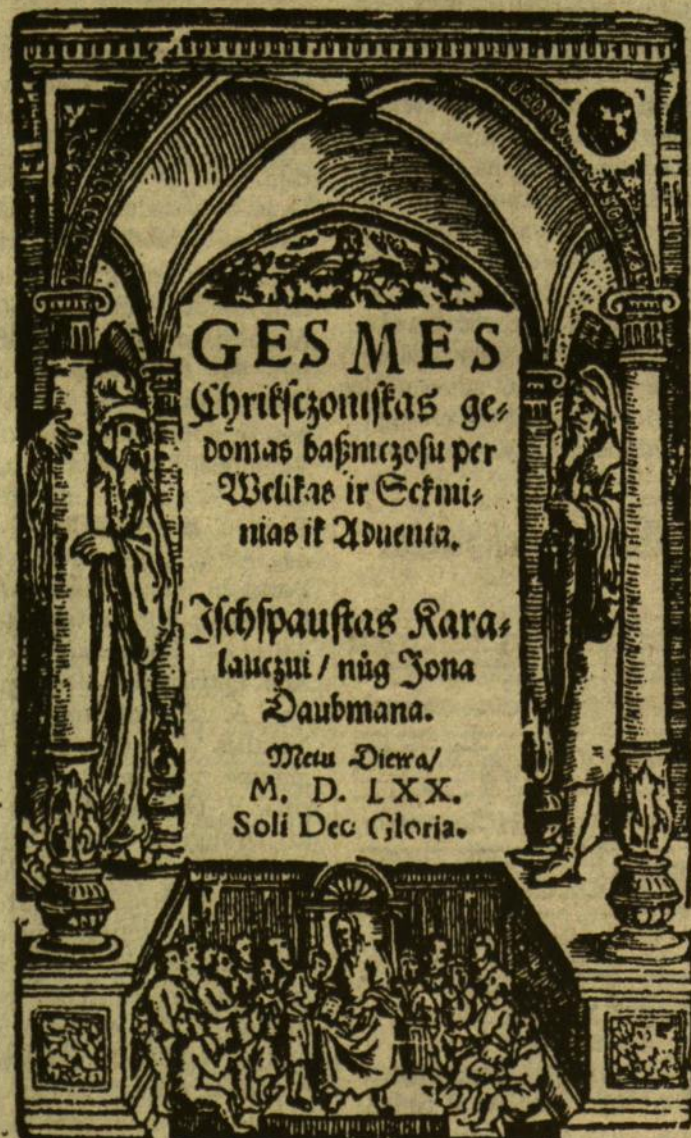
Su šia švente Mažonoje Lietuvoje gimė lietuvininkų mėgėjų teatro ir koncertinio chorinio bei orkestrinio gyvenimo tradicijų užuomazga.

Praktiškai patyrus, kad tokie renginiai yra naudingi tautinių jausmų, lietuviškumo ugdymui, buvo nuspręsta šventes rengti du kartus per metus — vasarą ir žiemą. Šalia vaidinimų, paskaitų, „Birutės“ šventėse žmonės labiausiai laukdavo dainų, muzikos. Kaskart kviestis dainininkus ar chorą iš svetur buvo nepatogu. Todėl 1895 m. rudenį jaunas Tilžės berniukų mokyklos mokytojas V. Storosta suburė 14 vyrų ansamblį. Pirmą kartą šis nedidelis choras pasirodė 1896 m. vasario 16 d. Tilžės Šaulių salėje, padainavęs keletą lietuvių liaudies dainų iš V. Kudirkos „Kanklių“ rinkinio.

Išidėmetina, kad tai buvo pirmasis Mažosios Lietuvos lietuvių choro koncertas, palikęs gausiai susirinkusiems klausytojams (apie 400) neišpasakytą įspūdį. Nuo tada choro pasirodymai tapo pagrindine „Birutės“ rengiamų švenčių dalimi. Deja, neilgam.

Prabėgus šiek tiek daugiau nei metams, choras iširo. Paskutinį kartą „Birutės“ choras dainavo puikioje 1897 m. vasaros šventėje Tilžėje.

Nukelta į 2 psl.

Dail. Jonas Juozas Burba prie prez. A. Smetonos prizo. 1938 m.

Dail. Jono J. Burbos darbai M.K. Čiurlionio muziejuje

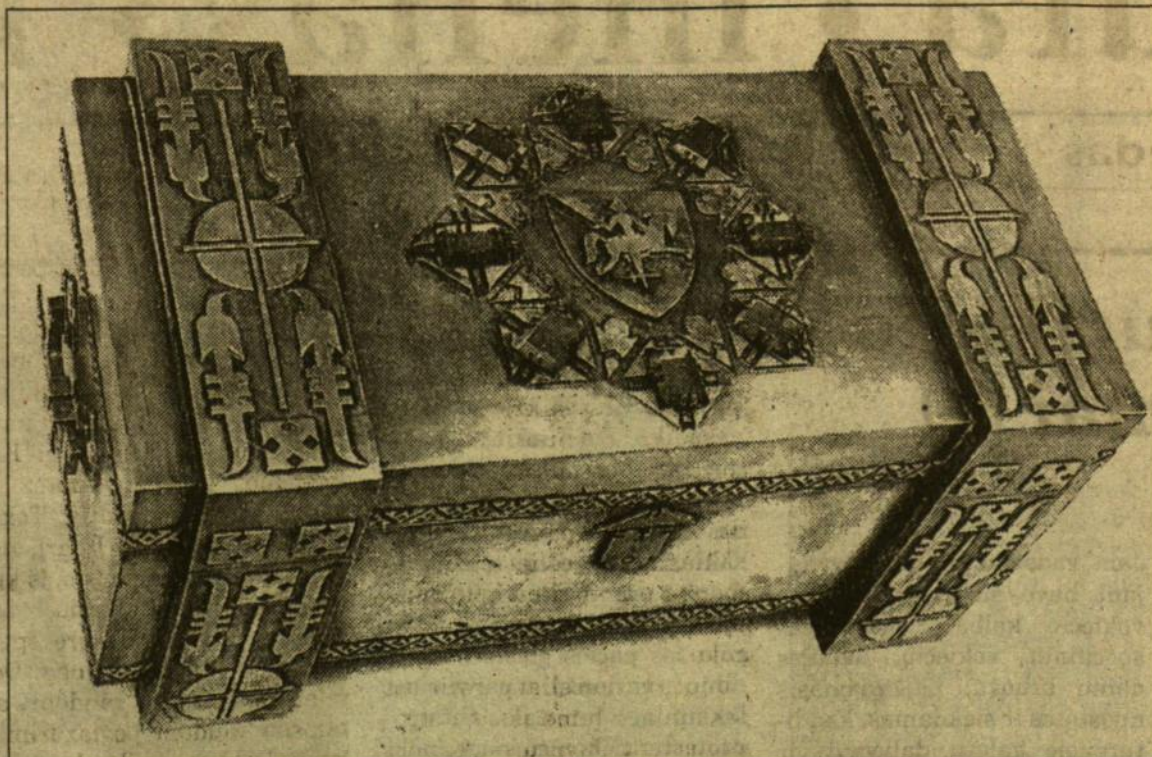
Vienas seniausių ir turtingiausių sukaupomomis meno vertybėmis Lietuvos muziejų — Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus Kaune 2001 metų gruodžio 14 dieną pažymės garbingą 80 metų jubiliejų. Per tuos dešimtmečius muziejuje buvo saugomas, kaupiamas, tyrinėjamas ir eksponuojamas pasaulinis ir Lietuvos meno, kultūros ir istorijos palikimas, šiuolaikinė dailė.

1989.08.18-1989.09.19 centriniuose rūmuose veikusiai parodai „Sporto trofėjai“ eksponatai buvo atrinkti iš taikosios dailės, numizmatikos ir grafikos skyrių kolekcijų. Juos 1942.03.07 Kultūros muziejui perdavė Kūno kultūros rūmai. Parodos atidarymą žymėjo simbolinis garbingų datų sutapimas — Tarptautinė muziejininkų diena, tuo metu suėjo 70 metų nuo pirmosios Lietuvoje sporto sąjungos (LSS) įkūrimo, o 1939 m. gegužės 22-28 dienomis Kaune, tam tikslui specialiai pastatytoje sporto halėje susirinko III Europos krepšinio pirmenybių dalyviai. Buvo eksponuojama per 150 sporto prizų, kuriuos Lietuvos sportininkai iškovojo 1925-1940 metais įvairių sporto šakų rungtyse ne tik tarp atskirų klubų, bet ir tarpvalstybiniuose susitikimuose su Latvijos, Estijos, Suomijos, Švedijos, Vokietijos, Šveicarijos, Čekoslovakijos, Lenkijos sportininkais. Ekspoziciją papildė ir to meto Lietuvos visuomeninių ir politinių organizacijų, vyriausybės narių bei privačių asmenų atminimo dovanos Lietuvos krepšinininkams — 1937 ir 1939 m. Europos II ir III krepšinio pirmenybių nugalėtojams, 1938 metų liepos 17-31 d. Kaune vykusios I Tautinės olimpiados dalyviams. Šalia tradicines, klasiškes, antikines vazų formas

atkartojančių sidabro ir metalo taurių, buvo eksponuojami ir originalūs, meniškai taikomosios dailės kūriniai — dekoratyvinės porceliano vazos, lėkštės, skulptūrelės, kristolo vazos ir bokalai, ornamentuotos medžio lėkštės, dėžutės, skrynelės, inkrustuoti paveikslai, laikrodžiai, odos apštos, rankiniai ir dėžutės, gairės, plakatai, plaketės ir ženklai.

Vieno garbingiausių sporto prizo, sidabrinės, gintaru inkrustuoto dangteliu dėžutės, primenančios kraičio skrynį, projekto autorius, talentingas tragiško likimo dailininkas Jonas Juozas Burba (1907-1952). Lietuvos respublikos prezidentas Antanas Smetona, užsakydamas šį specialų asmeninį apdovanojimą, skirtą 1939 m. III Europos krepšinio pirmenybių nugalėtojams, be abejonės žinojo, kam patikti tokia atsakinga užduotis. J. J. Burba — gabi, energinga, spalvinga, kiek ekstravagantiška asmenybė, neminimas jokiose enciklopedijose, meno leidiniuose. Jo pavardė tik epizodiškai šmėkščioja XX a. II p. spaudoje, nagrinėjant vieną ar kitą meno sritį, kurioje buvo nemažai nuveikęs. Net tiksliai jo mirties datą ir vietą tik prieš keletą metų dailininko artimųjų — sesers Adelės Burbaitės-Kairienės, gyvenančios Vilniuje, ir dukters Parimos Burbaitės, gyvenančios Panevėžyje, dėka pavyko nustatyti.

Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje saugomi beveik visi reikšmingiausi dailininko darbai: III Europos krepšinio pirmenybių garbės globėjo prezidento A. Smetonos asmeninės prizas, šiam sporto renginiui skirti trys specialūs pašto ženklai, I Tautinės olimpiados vėliava ir jos koto viršūnė, olimpiados atidarymą žymincio iškilmingo diplomo odinis aplankas, pla-

katas, medalis, plaketė, skirta akademiniam jaunimui, ženklai dalyviams ir rėmėjams ir juos lydintieji raštai, keturi pašto ženklai, svarbiausias valstybės žymuo — Vytauto Didžiojo ordinas 5-ųjų laipsnių. (Isteigtas 1930 metais ir skirtas pagerbti labiausiai Lietuvos valstybei, jos tautos garbei ir žmonijos gerovei nusipelnusius asmenis). Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medalis (visų trijų laipsnių), J. J. Burbai priskiriamas Vyčio kryžiaus 5-ųjų laipsnių ordinas, Vyties kryžiaus 4-ųjų laipsnių ordinas, visų apdovanojimų diplomai, suprojektuoti ir atspausdinti pačiam autoriui prižiūrint, trys ekslibrisai.

Dailininkas gimė 1907.02.01 Skuode. Ten baigė pradinį mokslą ir 5 gimnazijos klases. Tėvai, turėdami 10 ha ūkį, vertėsi ir gana neįprastu Lietuvos valstiečių amatu — prekiavo savo parduotuvėje.

1923 m. persikėlęs į Kauną, įstojo į Meno mokyklą, kur studijavo 1924-1926 metais. Jau tuo metu J. J. Burba reiškėsi kaip ambicingas ir labai atsakingai savo kūrybą vertinantis dailininkas.

Kartu mokėsi ir suaugusiųjų gimnazijoje, kurią baigė tik 1929 metais.

Gavęs valstybinę stipendiją, išvyko į Drezdeną, kur 2 metus studijavo Meno akademijoje pagrindinius dailės dalykus, pasizymėdamas grafikos darbais, pritaikytais spalvotai spaudai. Profesorių patartas, studijas tęsia Leipcege. Ten 2 metus buvo akademijos siunčiamas į įvairias spaustuves, susipažino su pagrindiniais spaudos būdais, tolesnį savo gyvenimo kelią pašvėsdamas grafikos žanrui, kuris, deja, to meto Lietuvoje nebuvo laikomas labai prestižine, „grynojo“ meno šaka, skirtingai nei tapyba, skulptūra, architektūra. Diplominiam darbui rinko medžiagą, vis atidėliodamas dėl įvairių priežasčių gavimą.

1930 m. Vytauto Didžiojo metais laimėjo valstybinį konkursą garbingiausiam valstybiniam žymeniui — Vytauto Didžiojo ordino projektui. Ordinas (visų 5 laipsnių) buvo atliktas Šveicarijoje, autoriaus priežiūroje. Suprojektavo visiems valstybiniams ordinams ir medaliams diplomus, kurie buvo atspausdinti jam pačiam dalyvaujant. Tais pat metais „Pažangos“ bendrovei paskelbus konkursą meniškai ir techniškai sutvarkyti Lietuvos Respublikos prezidento A.

Smetonos raštų keturtomi, laimėjo jį, pralenkdamas prof. M. Dobužinskį ir dail. V. Jomantą. Ilustravo I, II ir IV raštų tomus (III tomas — dailininkas L. Truikys.) Tuo metu suprojektavo Kaune vykusiai jubiliejinį metų žemės ūkio, pramonės ir amatų parodai pagrindinį, reikšmingiausią akcentą — Vytauto Didžiojo paviljoną. 1932 metais prezidento A. Smetonos užsakyta jo tėviškos bažnyčios centriniam altoriui nutapė paveikslą „Šv. Antanas su kūdikėliu Jėzumi“.

1933.01.28 švietimo ministro įsakymu buvo paskirtas Kauno aukštesniosios meno mokyklos grafikos specialybės mokytoju.

1934.09.08 valst. prezidento apdovanotas Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinu.

Buvo 75 knygų meninis ir techninis redaktorius. 1934 metais Kauno burmistro pareigas pradėjęs eiti A. Merkys pasiūlė dailininkui dirbti prie naujo Kauno miesto herbo. Įvyko 2 posėdžiai jam aptarti. Juose kelis dailininko pateiktus variantus vertino dail. M. Dobužinskis, P. Rimša, prof. E. Volteris, M. K. Čiurlionio galerijos vadovas P. Galaunė. Vienas jų, kelis kartus koreguotas, patariant P. Rimšai, 1935.05.28 buvo patvirtintas.

Nuo 1935.01.01 pradėjo dirbti Valstybiniame saugumo departamente archyvo ir muziejaus vedėju. Tuo metu mokytojavo ir Kauno prekybos mokykloje dėstė komercinę reklamą, šriftą.

1938 metais laikinoji sostinė ruošėsi iškilmingam I Tautinės olimpiados atidarymui. Organizatoriai buvo labai suinteresuoti, kad ji būtų kuo gražesnė, nes buvo pakviesta dalyvauti oficialios Estijos ir Latvijos vyriausybės delegacijos. Todėl liepos 4 dieną švietimo ministras prašė susisiekti ministru leisti J. J. Burbai apipavidalinti liepos 17-31 dienomis vykstančią Pirmąją tautinę olimpiadą. Tai daryti jam buvo leista nuo liepos 8 dienos, bet tik po darbo. Bet J. J. Burba, paskirtas renginio dailininku, sugebėjo ir per tokią trumpą laiką daug nuveikti — Olimpiados atidarymas buvo, kaip rašė to meto spauda, labai įspūdingas. Buvo išleista speciali atvirutė, pašto ženklų serija (4 vnt.), oficialus Tautinės olimpiados ženklelis, medalis nugalėtojams ir dalyviams, o taip pat mokslo jaunimui skirta plaketė su olimpine atributika, olimpiados vėliava ir bronzinis koto antgalis, pakvietimai ir bilietai. Į Kūno kultūros rūmų sieną prie įėjimo įmūryta ir atidengta jo suprojektuota atminimo lenta.

1939 metais Kaunas sutiko III Europos krepšinio pirmenybių dalyvius ir svečius. Vakarų Europoje su kiekviena diena auganti fašistinės Vokietijos grėsmė buvo ne tik pagrindinė visų laikraščių tema, bet labai temdė ir šventinę tokio renginio nuotaiką.

J. J. Burbai patikėta suprojektuoti pagrindinį prizą, jau minėtą prezidento A. Smetonos asmeninį apdovanojimą.

Sidabrinė kraičio skrynija puošta liaudies mene labai populiariu tulpių ar lelijų ornamentu, sukomponuotu šoninėse apkaustais imituojančiose dekoratyvinėse juostose.

Nukelta į 3 psl.

MUZIKINIS GYVENIMAS

Atkelta iš 1 psl.

Kartu su „Birutės“ choru tada pirmą kartą pasaulietiškoje šventėje pasirodė V. Storostas 1895 m. suburtas Tilžės lietuvių giedotojų draugijos choras, iki tol giedojęs tik bažnyčioje. Iširus „Birutės“ chorui, kurį laiką, iki 1899 m., šventinių koncertinėse dalyse dalyvavo Tilžės giedotojai.

Tik 1909 m. „Birutė“ vėl įkūrė savo chorą. Jam suburti ir vadovauti pakvietė Tilžės ir Katinavos kantorių J. Niemanną. Per chorą draugija atgimė. Vėl su dainomis, vaidinimais lankydavosi Klaipėdoje, Ragainėje, Žibuose, Piktupėnuose, Vyziuose, Natkiškiuose, Skaisgiriuose, ant Rambynų kalno ir kt.

25-rių metų jubiliejų „Birutė“ pažymėjo 1910 m. liepos 10 d. Tilžės Šaulių namų salėje. Choras dainavo patriotines dainas: „Lietuva, Tėvyne mūsų“, „Lietuviai esame mes gimę“, „Pabuskim, lietuviai“, „Eina garsas nuo rubežiaus“, „Mes, Lietuvos jaunuomenė“ ir kt. Keletui dainų pritarė mėgėjų orkestras. Vaidintojai parodė G. Landsbergio-Žemkalnio melodramą „Birutė“.

Išgudžiui savo chorą, „Birutė“ 1909-1910 m. pradėjo sėkmingiau veikti, todėl vėl pradėjo augti jos narių gretos, susirūpinta leidybos reikalais. Visos Lietuvos kultūros raidoje svarbų pėdsaką paliko 14 „Birutės“ išleistų knygų. Ypač paplito populiariosios „Birutės“ dainos, „Birutės“ garsai. Trukstant repertuarui, „Birutės“ chorui reikėjo rūpintis dainų natomis. Choro vadovas J. Niemannas parengė du dainų rinkinius „Lietuvių tėvynės dainos“ (I dalis su 69 kūrinių išėjo 1911 m.).

„Birutė“, kaip ir tuo metu gyvavusi Tilžės lietuvių giedotojų draugija, savo darbais, šventių, koncertų, vakarų rengimu, chorų pasirodymais, vaidinimais ir kita lietuviška veikla rodė pavyzdį ir davė

impulsą tautiškai nusiteikusiems Mažosios Lietuvos lietuviams, ypač jaunimui, burtis į naujas, atskiras savo vietovių lietuviškas draugijas. Taip visoje Mažosioje Lietuvoje prasidėjo lietuviškų draugijų steigimosi metas. Viena pirmųjų (1911) įsisteigė Katycių draugija „Vainikas“, netrukus Rūkuose įsikūrė „Azuolas“, Pagėgiuose — „Rūta“, Lankupiuose — „Jaunimas“, Lauksargiuose — „Žiedas“, Senuosiuose Vainčiuose — „Dobilas“, Kulmiuose — „Spindulys“, Plikiuose — „Beržas“, Doviliuose — „Liepa“, Laukininkuose — „Lelija“ ir kt.

Šios, nors ir negausios draugijos, buvo tuo metu miesteliuose ir bažnytkaimiuose vieninteliai kultūros židinėliai, besirūpinantys tautiško puoselėjimu, pasitelkiant chorinę dainą, giesmę, vaidinimus, gimtosios kalbos, papročių saugojimą, etnografinės medžiagos rinkimą, lietuviškų knygų platinimą ir kt.

Tilžės lietuvių giedotojų draugijos meninė veikla

Paskutiniaisiais XIX a. metais šalia „Birutės“ Mažosios Lietuvos kultūrinio, muzikinio chorinio ir teatrinio gyvenimo centru tapo Tilžės lietuvių giedotojų draugija, iš kurios XX a. pradžioje išsižiebė daug naujų kultūrinių židinių visame lietuvininkų krašte. Išstius 40 metų gyvavusi draugija įrodė, kad lietuvių kultūra, jos dainos, giesmės, sugebėjimas kurti ir atlikti muziką — tai ne praeities reliktas, o gyvas kūrybinis procesas, turįs savo plėtotės perspektyvą. Galima daryti prielaidą, kad ilgąmetė Tilžės lietuvių giedotojų draugijos veikla yra unikalus, nepaprastos svarbos reiškinys, ne tik budinęs lietuvininkų savimone, bet ir inspiravęs kai kurias, tuo metu naujas, muzikines kultūros plėtotės kryptis.

Tilžės giedotojų draugijos gyvenimas neatsiejamas nuo jos vienintelio, nuolatinio vadovo Vydūno veiklos. Vydūnas ir jo draugija — tai ištisa Mažosios Lietuvos dvasinio gyvenimo epocha XX a. I pusėje.

Galingam vokiškosios muzikinės kultūros fonui Vydūnas siekė priešpastatyti lietuvišką dainą bei giesmę ir jomis stiprinti lietuvišką dvasią. Vokiečių dvasinės kultūros apraiškos visada smarkiai veikė Mažosios Lietuvos lietuvių sąmonę. Vokiečiai ypač stengėsi ugdyti chorinę muziką, „kaip prieinamą masėms ir turintį didelę auklėjamąją reikšmę“. Jau nuo XIX a. vidurio kiekvienas Mažosios Lietuvos miestas turėjo įvairių pakraipų vokiečių kultūros draugijų, visur veikė pajėgios giedotojų draugijos. (Ypač sparciai jos emė kurtis nuo 1856 metų).

Vydūnas jaunystėje taip pat

dainavo net dviejuose Tilžės vokiečių choruose.

Tilžės lietuvių giedotojų draugija, kunigo H. A. V. Reidžio ir „birutininko“ K. Voskos iniciatyva, pradėjo įsikūrė kaip Tilžės lietuvių bažnyčios choras (sekant vokiečių bažnyntinių chorų tradicija). Susibūrus 43 choristams, iniciatoriai vadovauti chorui paprašė Tilžės berniukų mokyklos mokytoją V. Storostą. Nuo to laiko V. Storosta (Vydūnas) tapo nuolatinio, nepakeičiamu ir vieninteliu šio choro dirigentu, draugijos organizatoriumi ir įkvėpėju, dramos veikalo autoriumi, jų režisieriumi, choro repertuaro dainų tekstų ir muzikos autoriumi, žymiu Mažosios Lietuvos muzikos veikėju.

Vydūnas, žmogaus būtį ir tos būties raišką pasaulyje suvokdamas kaip vidinės kultūros augimo procesą, kaip dvasinį būvį, skelbė šviesaus, džiugaus, gyvo tautos žmogaus idėją, o įgyvendinti ją siekė pirmiausia per meną, ypač per dainą ir giesmę. Dainai ir giesmei Vydūnas skyrė ypatingą vaidmenį tautinio sąmonėjimo procese. Dainoje ir giesmėje jis matė kultūros, kaip žmogiškumą pradą, ugdymo galimybę. Todėl vadovavimas chorui Vydūnui nebuvo savitiksliis dalykas, o kaip vienas iš būdų siekti aukštesnių tikslų, norint realizuoti savo „dvasinės raiškos programą“. Jis sakė: „(...) Daina yra ypatingas žmogaus apsiirėikimas. Ji pareina iš tos asmenybės srities, kurioje gyvena jausmai“. Todėl savo leidiniame „Jaunimo“ žurnale Vydūnas ne kartą gvildendavo lietuvių folkloro rinkimo, išsaugojimo, platinimo problemas, sielodamasis dėl dar didelio lietuvininkų abejingumo savo tautos dainai ir užsibrėžę uždavinį kiek galint plačiau ją paskleisti.

Vydūno vadovaujamas Tilžės lietuvių bažnyčios choras, pirmą kartą viešai pasirodęs 1895 m. šv. Kalėdų ir Naujųjų metų progomis, iki 1898 m. giedėjo tik bažnyčioje. 1897 m., kol buvo perstatoma lietuvių bažnyčia (aukštinas bokštas), Vydūno choras giedėjo vokiečių bažnyčioje. Garsas apie šį chorą pirmą kartą plačiau pasklido 1897 m. rudenį, kai po perstatymo buvo šventinama lietuvių bažnyčia. Iškilmingose šv. Mišiose, dalyvaujant aukštiesiems Rytprūsių dvasininkijos hierarchams ir valdžios atstovams, giedėjo vokiečių ir lietuvių chorai. Rašytiniai šaltiniai liudija, kad „Vydūno giedotojai buvo akivaizdžiai pranašesni, todėl sulaukė daug pagyrimų“.

Chore skirtingais periodais dalyvavo nuo 40 iki 60 dainininkų, o 1906-1907 m. — net 80. Giedotojų draugijos chore dainavo ne tik Tilžės, bet ir aplinkinių vietovių — Ragainės, Rukų, Katycių, Vainiočių ir kt. — gyventojai. Tarp jų, žinomi kultūros žmonės — E. Jagomastas, Ema, Berta ir Morta Zauniatės, J. Kiošis, E. Borchertas, M. Gudaitis, J. Petrikas, Morta ir Anė Petrikaitės, J. Asmutaitis, A. Asmutaitis, A. Jonušaitis, J. Aušra, M. Brinkmonytė, vėliau — J. Stiklorius, V. Gailius, A. Baltris ir kt. Draugijos veikloje dalyvavo ir chore dainavo būsimasis Klaipėdos krašto direktorijos pirmininkas, emigracijoje (po II pasaulinio karo) — Mažosios Lietuvos tarybos pirminkas, VLIKo narys E. Simonaitis. Nepakeičiamą Vydūno padėją draugijoje buvo jo bitylė, puiki choristė M. Raišukytė.

P. Ivanovas prie savo dirbtuvės, apie 1938 m.

Leidiniai

Dvasininkai — kūrėjai

2000 m. UAB leidykla „Poli“ P. Vileišio 18, LT-2055 Vilnius, išleido savotišką antologiją *Lietuvių dvasininkai kūrėjai*. Joje plačiau pristatytos 20 ryškiausių kūrėjų biografijos, jų kūrinių fragmentai, straipsniai apie jų kūrybą. Knygos gale beveik 150 psl. skirta biografiniam žodynui, kuriame yra dar keletas šimtų pavardžių su trumpomis žiniomis. Vyriausiasis knygos redaktorius kun. Vaclovas Aliulis, MIC, sudarytojas Ricardas Jakutis, leidinio mecenatas Danius Kondrotas. Knygoje 726 psl. Tiržas 2000 egz.

Knygos įžangos žodyje vyr. redaktorius kun. V. Aliulis, nusakydamas knygos leidimo tikslus, rašo: „Per visą Naujųjų amžių Lietuvos kultūros istoriją netrūko darbščių dvasinio luomo žmonių, kurie ne tik gyvu žodžiu šlovino Kūrėją ir skelbė šventus mokslus, bet ir griebėsi plunksnos, teptuko, muzikos instrumento, statybos brėžinių, siekdami savąją tikėjimo ir meilės šviesą kuo plačiau paskleisti ir būsimoms kartoms palikti“.

teiktais biografių duomenimis, vien katalikai XVI-XIX a. turėjo 86 rašytojus, iš jų buvo 5 vyskupai, 26 kunigai, 44 vienuoliai ir 11 pasauliečių, — rašo akad. A. Gaizutis, atkreipdamas dėmesį ir į tai, kad tarp poezijos ir maldos yra neabejotinas ryšys. Šie dvasinės kūrybos žanrai išaukština prakilnas, slėpiningas žmogiškumo vertybes, gaivinamas tikėjimo.

Įvadiniai straipsniai pateikiami anglų, vokiečių, lenkų kalbomis. I dalyje pateikti ir 20 žymiausių kūrėjų dail. Mindaugo Skudučio piešti portretai.

Konstantinas Sirvydas (1580-1631) pristatomas Vaclovo Biržiškos straipsniu apie jo „Punktus sakymų“. Vilniaus universiteto Mokslo muziejaus vedėjas Vytautas Gričius plačiau apžvelgia XVI-XIX a. teologijos dėstymą Vilniaus universitete. Dr. Paulius Subačius pristato kun. Silvestrą Gimžauską (1845-1897), pavadinęs jį tautinio išsivadavimo kultūros žmogumi. Daug vietos skirta kun. Juozui Tumui-Vaižgantui (1869-1933): spausdinama jo apysaka „Nebyls“ ir Vinco Mykoliaičio biografinė studija apie rašytoją. Iš kur toks Vaižganto pasiryžimas? — klausia studijos autorius ir leidžia atsakyti pačiam „deimantiukų iškotojui“: „Kone nuo pat kūdikystės lopsio ir iki pasenusio lazdos aš nieko tiek konkrečiai nemylėjau, deja, nei paties pono Dievo, prisipažįstu, nors ir be to prisipažinimo visiems tai aišku, kiek slieko ši džia tų velėnų, po kuria aš, štai, jau septintą dešimtį metų lاندžioju. Man viena tebuvo tikrai skanu ir malonu — čepuoti kad ir nešvarų, bet tik tautinį čiulptuką. Vyžota, lopyta mano Lietuvėlė, bet — mano! Liniiniai, arieliniai, mešluočiai, dažnai padlecai tie lietuviai, bet — mano broliai! Lietuvos istorija tedavė mums legendą, o kultūrą paliko mums patiesiems po pusės tukstančio metų iniciuoti, bet ta istorija — mano!“ — labai pamokančiai skamba Vaižganto žodžiai.

Rašytojas ir švietėjas kun. Silvestras Gimžauskas (1845-1897). Dail. M. Skudučio pieš.

Knygos biografiniame žodyne atkreiptas dėmesys ne tik į katalikus ir ne tik į lietuvių dvasininkus, čia yra minimi lenkų, rusų, baltarusių, vokiečių, žydų, karaimų, totorių kūrėjai, gyvenę ir dirbę Lietuvoje. Ir nesiribojama Lietuvos geografinėmis sienomis: nepamiršta Mazojų Lietuva ir išeivija. Paminėti kunigai kūrėjai, pradedant protestantų pastoriumi Martynu Mažvydu ir portugalų de Vega Emanueliu, Vilniaus akademijoje dėsčiusiu polemine teologija bei talkinusių vyskupui Merkeliui Giedraičiui, ir baigiant mons. Kazimieru Vasiliausku iš Vilniaus, prel. Juozu Prunskiu, kun. Viktoru Rimšeliu, kun. Kęstučiu Trimaku iš JAV, prel. Ladu Tulaba iš Romos ir kt. Leidėjai plačiau pristatė po keletą autorių iš kiekvieno šimtmečio. Kebliau buvo parodyti dvasininkus kūrėjus iš XX a. okupacijų meto (1940-1990), nes jie negalėjo spausdintis viešai, o savilaida buvo anonimiška. Kaip rašoma redaktoriaus žodyje, prasidėjus atgimimui ir nepriklausomybei, kai kurie autoriai išaiskėjo, bet toli gražu ne visi.

Knygos pradžioje yra įdėta akad. Algirdo Gaizutis studija „Tikėjimas ir meninė kūryba“, kurioje parodytas didžiulis religijos ir jos darbininkų įnašas į žmonių, ypač Europos, civilizaciją. „Noriu tik priminti tokį reikšmingą faktą. V. Biržiškos Aleksandryne pa-

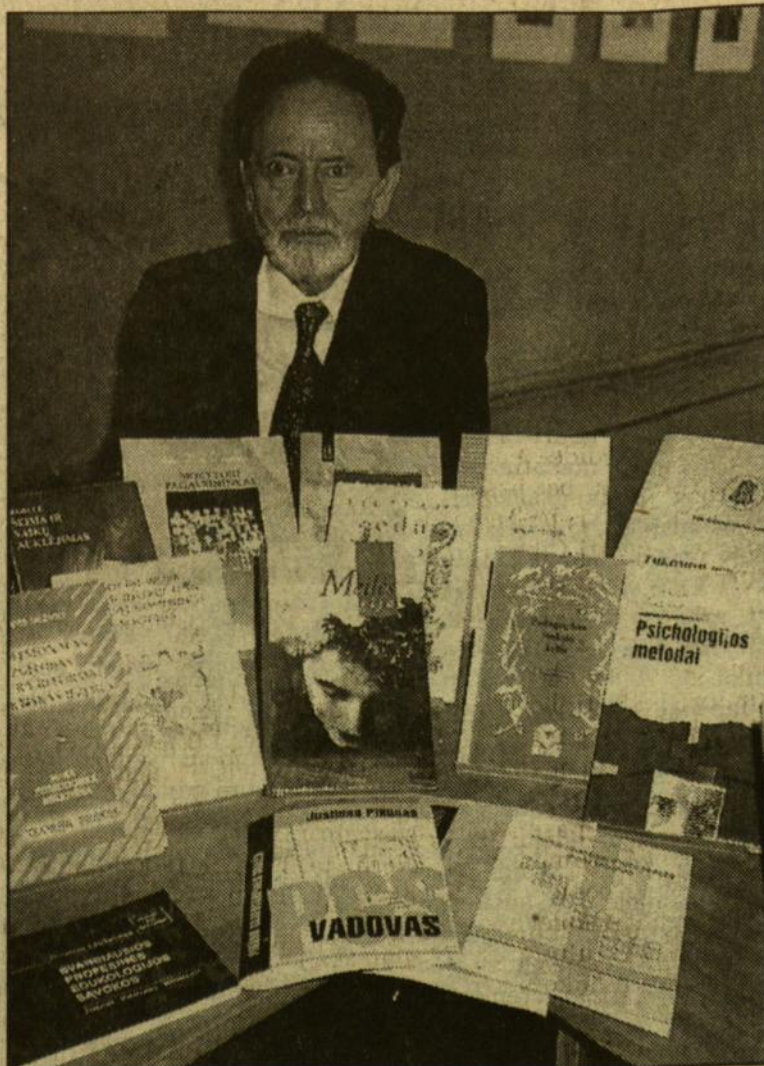
tytais biografių duomenimis, vien katalikai XVI-XIX a. turėjo 86 rašytojus, iš jų buvo 5 vyskupai, 26 kunigai, 44 vienuoliai ir 11 pasauliečių, — rašo akad. A. Gaizutis, atkreipdamas dėmesį ir į tai, kad tarp poezijos ir maldos yra neabejotinas ryšys. Šie dvasinės kūrybos žanrai išaukština prakilnas, slėpiningas žmogiškumo vertybes, gaivinamas tikėjimo.

Poetas kun. Leonardas Andriejus, OFM. Dail. M. Skudučio pieš.

Vytautas Kubilius pristato lietuviškąjį simbolistą poetą kun. Motiejų Gustaitį (1870-1927), pirmosios lietuvių stiliškos vadovėlio autorių. Literatūrologas Algirdas Titas Antanaitis — poetas kun. Leonardas Andriejus, OFM (1914). Spausdinamas ir pluoštas šio poeto eilėraščių.

Biografiniame žodyne šalia lietuvių dvasininkų katalikų

Prof. dr. Justinas Pikūnas 2000 m. sausio 7 d. sulaukė 80 metų amžiaus. Čia jį matome Vytauto Didžiojo universitete 1999 m. birželio mėn. su kai kuriais savo leidiniais.

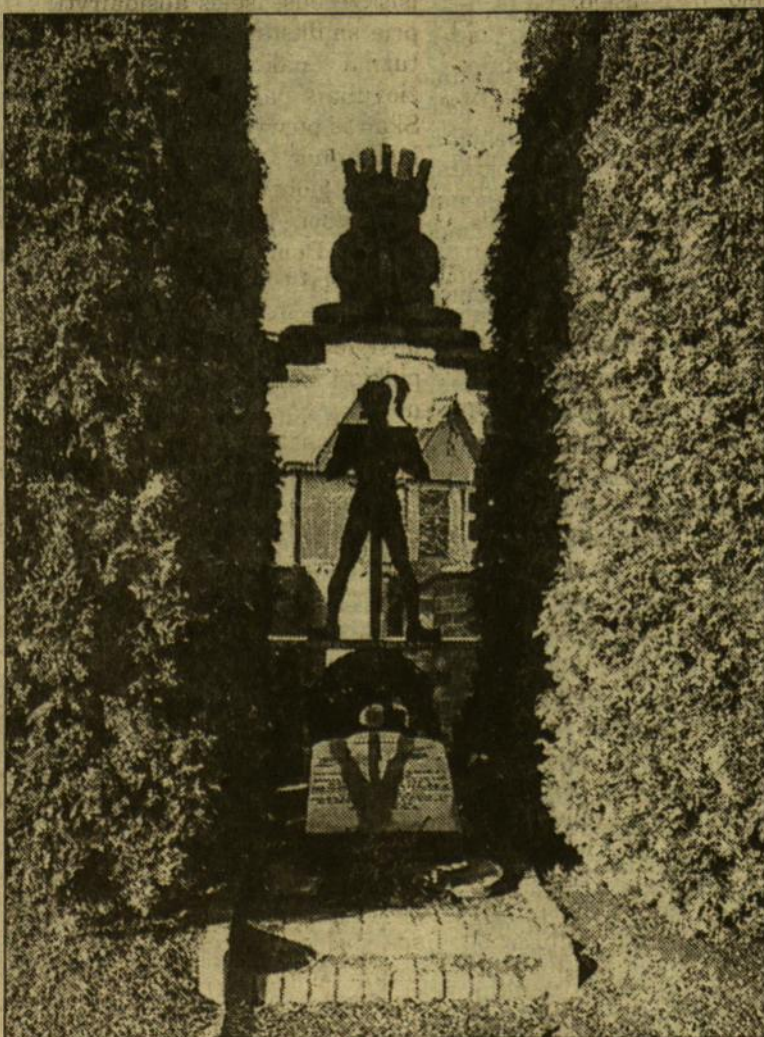
Jo tiestas kelias pilnas gyvybės

Aldona Vasiliauskiene, *Mokslo ir idealo keliu*. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, Kaunas, 2001. Minkštais viršeliais, 384 psl. Kaina sutartinė.

Knygos metrikoje rašoma, kad apžvelgiamas Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademiko, prof. Justino Pikūno, žymaus lietuvių psichologo pedagoginis ir mokslinis darbas bei plačiausio visuomeninio veikla. Paminėta, kad knyga skiriama studijuojan-

tiems ar besidomintiems psichologija, ir tiems, kuriems rūpi mūsų tautos iškilų asmenų veikla išeivijoje.

Knygos galiniame viršelyje pristatoma leidybos autorė. Gimus 1945 m. Anykščių rajone, 1990 m. apgynė disertaciją „Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai senąja baltarusių kalba“. Šia tema parašė mokslinių bei mokslo populiarinimo straipsnių Lietuvos ir Ukrainos spaudoje, skaitė pranešimus mokslinėse konferen-

Antologijoje „Lietuvių dvasininkai kūrėjai“ minimo muziejininko, rašytojo, kun. Nikodemo Švogžlio-Milžino (1899-1985) antkapinis paminklas Kernavės bažnyčios šventoriuje.

išeivijoje — buvusio „Draugo“ moderatoriaus kun. Vytauto Bagdanaviciaus, prel. Vytauto Balčiūno, kun. Prano Gaidos-Gaidamaviciaus, vysk. Antano Pauliaus Baltakio, OFM, kun. Prano Garšvos pavardžių rasime ir karaimų dvasininko Mykolo Firkoviciaus, evangelikų Jono Viktoro Kalvano, vy-

resniojo, ir Jono Kalvano, jau-

nesniojo, ješivų vadovo Leibo Josefo Blocho ir kt. pavardės. Vienas tik nepatogumas, kad leidejai neapsižiūrėjo ir šią didžiulę knygą išleido be turinio arba bent pavardžių rodyklės, kas sudaro keblumą ja naudojantis. Bet, kaip sakoma, kas ieško, randa.

Audronė V. Škiudaitė

cijoje, 1990 m. dalyvavo pirmajame tarptautiniame ukrainių draugijos kongrese Kijeve.

Nuo 1975 m. dirba Vilniaus universitete. Nuo 1992 m. tyrinėja Lietuvių katalikiškąjį intelektualinį sąjūdį bei jį vienijančios svarbiausios institucijos — Lietuvių katalikų mokslo akademijos — veiklą. Šia tema parašė per 20 mokslinių straipsnių, dešimt įvairios apimtys knygų, organizavo konferencijas, skaitė pranešimus.

2000 m. laimėjo dvi premijas: *Lietuvių balso* antrąją premiją „Lietuvos nepriklausomybės dešimtmėčiui“ skelbtame konkurse ir „Lietuvos moters, pasižymėjusios krikščioniškų idealų tarnyboje“ „Giedros“ korporacijos premiją.

Žodyje skaitytojai autorė prisimena įspūdingus krikščionybės jubiliejaus metus — 2000-tuosius — išjudinusius visą Lietuvą, o ypač jaunimą. „Krikščionybės jubiliejus ipareigoja žvilgtelėti ir į asmenybes, kurių gyvenime krikščioniškųjų idealų puoselėjimas bei skleidimas neatsiejamas nuo visos mokslinės bei visuomeninės veiklos, nuo paties gyvenimo“ (5 psl.). Krikščioniškoji veikla, prasidėjusi nepriklausomoje Lietuvoje, buvo tęsiama ir sovietmečiu. Likę tėvynėje, tyliai, kantriai, ir rūpestingai darbavosi, skleiddami dvasinį gerį. Kiti, pasitraukę į Vakarus, siekė išlaikyti tautiškumą, remdamiesi krikščioniškąja morale. Katalikus mokslininkus išeivijoje vienijo Romoje 1956 m. atkurta Lietuvių katalikų mokslo akademija, kuri 2002 metais minės savo veiklos 80-metį. „Tad aktualu, kad šiais Krikščionybės jubiliejiais metais su trumpa, bet gana sudėtinga LKMA istorija bei jos narių, ypač LKMA akademikų, veikla susipažintų kuo daugiau įvairios pasaulėžiūros žmonių... Vienas iš LKMA akademikų — Džukijos krašto sūnus profesorius Justinas Pikūnas“ (6 psl.).

Prieš keletą metų knygos autorė, Justino Pikūno prašoma, ėmėsi šio darbo. Ji pačioje knygos pradžioje pastebi, kad knyga nėra profesoriaus psichologinės veiklos bei mokslinių darbų analizė. „Tai

PLAKATAI — KOVAI SU NARKOMANIJA

Birželio 26 d. Vilniuje atidaryta pirmoji Lietuvoje plakatų paroda, skirta tarptautinei kovos su narkomanija dienai paminėti. Su bendru poligrafijos įmonės „Gironda“ bei Vilniaus dailės akademijos (VDA) studento projektu bus galima nemokamai susipažinti „Lietuvos“ kino teatre.

Parodoje eksponuojami originalūs VDA dizaino katedros absolvento Andriaus Cipijausko darbai, pelnę Lietuvos menininkų pripažinimą. Kartu tai yra studento baigiamojo darbo, paskirto šiandien aktualiai narkomanijos temai, dalis. VDA absolvento darbus plakatais pavertusi „Girondos“ spaustuviė ir atėityje planuoja tęsti šią švietėjišką paramos veiklą.

Organizuoti renginį padėjo ir Vilniaus miesto savivaldybė, taip pat socialinės paramos centro tarnyba „Parama“.

Bendradarbiauti su VDA dizaino katedros studentais „Gironda“ pradėjo surengusi atvirų durų dieną spaustuviėje. Šią poligrafijos įmonę šiais metais išgarsino originalus projektas — kortų malka su draugiškais Lietuvos politikų šaržais. (Elta)

yra atlikę ir atlieka specialiai, jais čia autorė remiasi. Knygoje pateiktas žmogaus — mokslininko, visuomenininko, šeimos tėvo kelias nuo vaikystės iki jo 80 metų jubiliejaus, gražiai ir prasmingai sušildantis su 2000 Kristaus jubiliejiniiais metais“ (6 psl.).

Knyga susideda iš dviejų pagrindinių dalių: „Tėvynėje“ (iki 1944.9.18) ir „Toli nuo Lietuvos“. Knygą rašant, naudotasi proginiiais ir kitais straipsniais. Joje remiamasi Reginos ir Justino Pikūnų asmeniniame archyve saugomais įvairiais dokumentais, paties profesoriaus prisiminimais, LKMA archyvu Romoje. Lietuvos Ypatingojo archyvo bylos leido pažvelgti į profesoriaus sesers ir brolio, likusių Lietuvoje, likimus.

Pirmoji knygos dalis užima 73 puslapius. Čia aprašoma plati giminė ir profesoriaus vaikystė, jo kelias į mokslo, sunkūs okupacijų metai ir tėvynės palikimas. Nors profesorius pažįstu seniai, jis labai mažai apie savo metus tėvynėje kalbėdavo. Taigi skaitant pirmąją knygos dalį, buvo ypač įdomu sužinoti daugelį vaikystės ir jaunystės detalių. Visur ryškėja jo atkaklumas, ryžtas nepasiduoti, siekti kažko aukštesnio ir kilnesnio. Okupacijų metais neapsieita ir be gyvybės rizikuojančių nuotykių, ir aukštos įtampos momentų. Šioje dalyje yra dešimt nuotraukų.

Antrajai knygos daliai skirti 246 puslapiai. Čia yra per penkiasdešimt nuotraukų ir dar keletas perspauzdintų dokumentų. Antroji dalis prasideda 1944 m. rugsėjo 18 d., kada Justinas Pikūnas perėjo Lietuvos-Vokietijos sieną. Netrukus jis jau Austrafijoje, kur sulaukia karo pabaigos. Doktorato studijos Miunchene, Vokietijoje; tolimesnis žinių tobulinimasis Paryžiuje. Paminima profesoriaus pokarinė visuomeninė veikla Europoje.

1950 m. Kalėdos sulauktos jau Amerikoje, nes į New York atplaukė gruodžio 21-ąją. Labai įdomiai aprašomos pirmosios dienos, pirmieji išpūdziai naujajame žemyne. Vaizdžiai pristatomas susitikimas su Regina Liesunaityte Kanadoje. Tai būsimoji profesoriaus žmona (už jo ištekojo 1953.8.8). Jie užaugino tris vaikus — Justą (gimęs 1955 m.), Kristiną (1956) ir Ramoną (1959).

Aprašomas platus pedagoginis darbas Detroito universitete, kur 1987 m. išėinant į pensiją, suteiktas profesoriaus emerito titulas. Pristatyta visuomeninė veikla lietuvių

tarpe, kur turėjo daug pareigų. Bene matomiausia ir iškilčiausia buvo jo išrinkimas Ateitininkų federacijos vadu. Nuo 1992 m. profesorius dėsto psichologiją Vytauto Didžiojo universitete Kaune, kuriame jis pats žengė pirmuosius studento žingsnius.

Visas poskyris skirtas profesoriaus moksliniams darbams, o jų buvo apstu. „Post scriptum“ poskyryje sutinkame profesoriaus gausų bičiulių ir kolegų ratą abiejose Atlanto pusėse.

Skiltelėje „Didžiausias profesoriaus darbų įvertinimas“ sužinome, kad atliktų darbų gausa susilaukė ypatingo įvertinimo: 1998 m. viena naujai atrastų žvaigždžių buvo pavadinta Justino Pikūno vardu ir yra įrašyta Tarptautiniame žvaigždžių registre „Jūsų vieta visatoje“ (International Star Registry). Gaila, kad šis faktas tik paminėtas, be jokių detalių, o jos skaitytoji būtų buvę tikrai įdomios. Profesoriaus 2000 m. vasario 16 d. Lietuvos Respublikos dekretu buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 5-tojo laipsnio ordinu ir Gedimino ordino medaliu už nuopelnus Lietuvos valstybei.

„Priedų“ skyriuje randamas Ateitininkų federacijos vado pranešimas VIII Ateitininkų kongresui, memorandumas tautos likimo klausimais, 1992 ir 1993 metais vieši laišakai Aukščiausiosios tarybos pirmininkui ir profesoriaus atsakymas į „Kodėl aš tik?“

Knygos gale aštuoni puslapiai pateikia svarbesnes gyvenimo ir veiklos datas. Anglų kalba pateikta dviejų puslapių ilgio profesoriaus biografija. Pagaliau devynys puslapiai užima, asmenvardžių rodyklė, kur mano kartos žmogus tikrai gali pasijausti esąs senų draugų ir bičiulių tarpe.

Aldona Vasiliauskiene rašo gyvai, tad ši knyga skaitoma daugiau kaip dokumentuotas romanas apie daug kam pažįstamą asmenį, o ne sausas veikalas apie iškilų profesorių. Įdomumo prideda ir tai, kad paties aprašomojo atsiminimai yra įpinti, tarsi įauti į šio spalvingo gyvenimo audėklą. Tuose momentuose jau skaitome autentišką autobiografiją. Retenybė, kad biografinė knyga išleidžiama, aprašomajam, dar esant skaitytojų tarpe. Skaitytina tikra privilegija, kad su aprašomuoju betarpiu galima toliau aiškintis smalsumą sukelusias knygos vietas.

Romualdas Kriaučiūnas

PSICHOLOGINĖS PARAMOS AKCIJA

Jaunimo psichologinės paramos centras kartu su Žmogaus studijų centro leidžiamu žurnalu „Psichologija TAU“ liepos 26-27 dienomis Vilniaus senamiestyje buvo surengę nuotaikingą akciją. Jų metu buvo renkamos lėšos savanorių psichologinės pagalbos Vilniaus telefonui „Jaunimo linija“.

„Jaunimo linija“ — tai anoniminis psichologinės pagalbos telefonas jaunimui. Kasmet šiuo telefonu kreipiasi per 20 tūkst. nusivylusių jaunuolių, kiekvieną dieną pasikambina vidutiniškai po du žmones, galvojančius apie savizudybę.

„Baltijos tyrimų“ 2000 metų duomenimis, devyni iš dešimties jaunų (15-29 metų) žmonių mano, kad psichologinės pagalbos telefonas „Jaunimo linija“ yra reikalingas.

Pastaruoju metu ypač sumažėjus vyriausybinių institucijų paramai nevyriausybiniams organizacijoms, vis sunkiau sekasi rasti lėšų šiam psichologinės pagalbos telefonui išlaikyti. Nuspręsta surengti lėšų rinkimo akciją, kurios šūkis „Mes siekiame, kad aplinkui būtų šviesiau ir linksmiau. Jūs irgi galite prisijungti!“.

Visi, psichologinės pagalbos telefono „Jaunimo linija“ išlaikymui skyrę 5 litus arba daugiau, dovanų gavo naująsias žurnalo „Psichologija TAU“ numerį. Akcijos metu praeivius linksmo afrikietiško būgnų grupė, vyko improvizuoti lėlių teatro vaidinimai, laukė kitos staigmenos. Taip pat buvo galima daugiau sužinoti apie Jaunimo psichologinės paramos centro ir Vilniaus „Jaunimo linijos“ veiklą, buvo platinama informacija apie krizių ir savizudybių prevenciją. (Elta)